

Nr 396.

Av herr **Bergh**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1954/55 till folk- och småskoleseminarierna.*

1. I Kungl. Maj:ts proposition nr 68 till årets riksdag framhålles, att seminarieorganisationens storlek är beroende icke blott av lärarbehovet i folk- och småskolor utan också av lärartillgången i de högre skolformerna, emedan rådande brist på ämneslärare i dessa senare tänkes till väsentlig del bli täckt av folkskollärare. På grund bl. a. därav befaras en brist på folkskollärare uppkomma. Men föredragande departementschefen har icke dragit den naturliga slutsatsen av detta konstaterande och utverkat förslag om en sådan intagning av elever i folkskoleseminarierna, att denna brist fylls, utan i stället föreslås en minskning av intagningen med 148 elever i förhållande till intagningen hösten 1953. Han anser liksom i fjol, att den befarade bristen bör fyllas genom att småskollärarinnor i ökad utsträckning få sin tjänstgöring förlagd till klass 3. Hans avsikt är fortfarande att under åberopande av en befarad lärarbrist i folkskolan, som han avstår från att söka avhjälpa genom en tillräcklig elevintagning i folkskoleseminarierna, genomföra en av 1950 års riksdag i princip beslutad ändrad stadiindelning, fastän han, åtminstone för närvarande, likaledes avstår från att föreslå tillskapandet av de förutsättningar därför i form av förbättrad småskollärarytbildning, som 1950 års riksdag liksom skolöverstyrelsen förklarar vara nödvändiga.

Beträffande omfattningen av den sålunda planerade omfördelningen av lärarpersonal inom folkskolan räknar skolöverstyrelsen med att varje läsår t. o. m. läsåret 1956—57 ca 275 småskollärare skola övertaga avdelningar i tredje årsklassen, så att vid slutet av denna period omkring 1 160 flera småskollärare skulle tjänstgöra i klass 3. Men trots att departementschefen för sin del icke nu är beredd att precisera, i vilket tempo övertagandet bör ske, godtar han överstyrelsens beräkningar i förevarande avseende som utgångspunkt för sina överväganden om seminarieorganisationens storlek nästa läsår. Emellertid synas varken skolöverstyrelsen eller departementschefen ha tillräckligt uppmärksammat, att enligt 1950 års riksdagsbeslut även den planerade nya stadiindelningen skulle ingå i försöksverksamheten och att enligt 1953 års riksdagsuttalande den ifrågavarande överflyttningen bör begränsas till sådana fall, då förefintlig tillgång på klassrum gör densamma möjlig. Detta uttalande bör ses

mot bakgrunden av att småskollärares övertagande av undervisning i klass 3 förutsätter, att dessa tredjeklassavdelningar skulle ha färre elever än om folkskollärare bestritt undervisningen och att anordningen alltså skulle medföra ett ökat behov av klassrum. Det av skolöverstyrelsen starkt motiverade förslaget om en väsentlig ökning av skolbyggnadskvoten har emellertid i mycket blygsam omfattning behjärtats i årets åttonde huvudtitel.

Av det nu anförda torde få anses framgå, att under nuvarande och under många år med nuvarande byggnadstakt kvarstående brist på klassrum kan man hysa starka tvivel på möjligheten att i beräknad omfattning åstadkomma den planerade ändrade stadiindelningen. Att låta de sålunda gjorda antagandena läggas till grund för bedömning av folkskolläraryrket kan sålunda knappast vara välbetänkt.

Slutsatsen av det nu förda resonemanget blir, att den av föredragande departementschefen befarade bristen på folkskollärare icke såsom skett bör mötas med ett förslag om minskad elevintagning i folkskoleseminarierna, att av 1950 års riksdag angivna förutsättningar för småskollärarnas övertagande av undervisningen i klass 3 trots upprepade framställningar därom av skolöverstyrelsen icke föreligga och att bristen på klassrum gör möjligheten av den planerade förändringen av tjänstgöringsområdena mycket tvivelaktig.

2. I beräkningarna av lärarbehovet i folk- och småskolor har i propositionen räknats med ett bibehållande åtskilliga år framåt av det medeltal lärjungar per avdelning, som föreskrivits i Kungliga kungörelsen nr 1950: 137. De genom denna kungörelse ökade medeltalen liksom framför allt det samtidigt starkt vidgade tillämpningsområdet av hithörande föreskrifter har medfört, att i städer och tätorter folkskoleklasser på omkring 40 och småskoleklasser på omkring 30 lärjungar icke äro sällsynta. Samtidigt framhålles med ökat eftertryck önskemålet om en mera individualiserad undervisning i våra skolor. I verkligheten är situationen den, att genom den nämnda kungörelsen har en sådan individualisering i det närmaste omöjliggjorts, och de förstärkningsanordningar som äro möjliga i småskolan och i klass 3 utgöra ett mycket klent surrogat. I övervägandena om examinationsbehovet räknas i propositionen emellertid med att denna för undervisning och uppfostran ytterst ogynnsamma kungörelse skall kunna komma att tillämpas t. o. m. läsåret 1960—61.

Det är uppenbart, att en återgång till 1947 års bestämmelser skulle öka behovet av klassrum. Merbehovet lärare uppskattas av vederbörande departementschef till 450—550 folkskollärartjänster, alltefter vid vilken tidpunkt återgången sker, och omkring 350 småskollärartjänster. Vad som i detta sammanhang är väsentligt att framhålla är emellertid, att

även om det kan fortfarande yppas svårigheter att inom de närmaste åren fylla bristen på klassrum, skulle en elevintagning som icke förbereder en återgång till klassavdelningar av normal storlek i och för sig förlänga det nuvarande otillfredsställande tillståndet.

Vad som anförts under denna punkt torde få anses ytterligare belysa det olämpliga i att minska elevintagningen i folkskoleseminarierna.

3. Kostnadsberäkningarna i fråga om folkskoleseminariernas avlöningsanslag förutsätter ett bifall till förslaget i propositionen att hösten 1954 intaga 4 avdelningar mindre på den 4-åriga linjen än vad skolöverstyrelsen föreslagit. Samtidigt föreslås i enlighet med skolöverstyrelsens hemställan, att antalet per avdelning på denna linje minskas från 26 till 24. Antalet höjdes för några år sedan till 32, och för att motverka olägenheterna därav i fråga om undervisningsövningarna ökades övningsskoleklassernas antal med ungefär en tredjedel, liksom elevantalet i seminarieklasserna ökats med en tredjedel. Höstterminen 1952 intogs 30 elever per avdelning och höstterminen 1953 26, och nu föreslås en ytterligare sänkning till 24. I detta sammanhang bör observeras, att elevantalet på studentlinjen föreslås bibehållet vid 30. Bestämmer antalet elever till 30 även på den 4-åriga linjen, ökas intagningen på den 4-åriga linjen med 132 i jämförelse med vad som föreslagits i propositionen. Och detta sker utan att därav föranledes någon ökning av avlöningsanslaget.

4. I fråga om intagningen av elever vid småskoleseminarierna föreslås i propositionen i enlighet med skolöverstyrelsens hemställan, att 23 avdelningar à 24 elever skola intagas hösten 1954. Detta antal är detsamma som intogs hösten 1953, och den minskning av antalet avdelningar i småskoleseminarierna över huvud, som propositionen redovisar, beror på att hösten 1952 intogs 27 avdelningar och att de överskjutande fyra avdelningarna utexamineras vårterminen 1954. Detta förslag framställs trots att skolöverstyrelsen räknar med att läsåret 1956—57 skall finnas ett överskott på 1 379 småskollärare, om småskollärares övertagande av undervisning i planerad omfattning i klass 3 ej sker, och med ett överskott av 219, om sådant övertagande sker i den disputabla omfattning varmed skolöverstyrelsen räknat. Det måste alltså få anses vara uppenbart, att den föreslagna intagningen är för stor och att man riskerar att skapa arbetslöshet inom småskollärarkåren. Det måste vidare betraktas som föga lämpligt att uppehålla en småskoleseminarieorganisation av den föreslagna omfattningen och icke tillfullo utnyttja folkskoleseminariernas kapacitet, när brist råder på folkskollärare, möjligheten att utnyttja småskolläraryöverskottet är oviss och utbildningen av småskollärare ännu icke fått den organisation, om vilken 1950 års riksdag beslutat. Både för att åstadkomma balans i fråga om utbildning av de bägge lärarkatego-

rierna och av statsfinansiella skäl synes det sålunda vara ändamålsenligt att såsom i punkt 3 härövan förordats bättre utnyttja folkskoleseminariernas utbildningsmöjligheter och i motsvarande mån minska antalet nybörjaravdelningar vid småskoleseminarierna. Den ökning med 132 intagna i folkskoleseminarierna, som ovan förordats, bör sålunda förknippas med att vid småskoleseminarierna nästa höst intagas blott 18 avdelningar i stället för föreslagna 23, d. v. s. 120 elever mindre än som föreslagits i propositionen. Det torde böra överlämnas åt Kungl. Maj:t att med hänsyn bl. a. till var besparingarna på småskoleseminariernas avlöningsanslag lättast kunna åstadkommas bestämma, vid vilka seminarier intagning ej skall ske. Besparingarna på avlönings- och omkostnadsanslagen torde knappast därigenom komma att understiga 300 000 kronor. Därtill kommer, att genom friställning av några adjunktskompetenta lärare i småskoleseminarier lärarbristen i realskolor åtminstone i någon mån skulle kunna minskas.

Under hänvisning till vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen vid behandling av proposition nr 68 måtte besluta,

1. att i folkskoleseminariernas 4-åriga linje hösten 1954 skola intagas 22 avdelningar à 30 elever,

2. att vid småskoleseminarierna skola hösten 1954 intagas 18 avdelningar à 24 elever,

3. att bemyndiga Kungl. Maj:t att bestämma, vid vilka småskoleseminarier intagning skall ske,

4. att uppföra småskoleseminariernas avlöningsanslag med 3 700 000 kronor, omkostnadsanslaget med 44 000 kronor och anslaget till materiel m. m. med 75 000 kronor.

Stockholm den 14 februari 1954.

Ragn. Bergh.